

BŪTINOJO PRODUKTO KOLŪKIUOSE KLAUSIMU

P. MIKUČIONIS

Būtiniojo produkto kategorija socializmo ir komunizmo sąlygomis domisi nemaža tarybinių ekonomistų (I. D. Denisenka, A. M. Jemeljanovas, M. P. Osadka ir kt.). Šiuo klausimu parašyta eilė mokslinių darbų, tačiau tai yra problema, reikalaujanti tolesnių teorinių tyrinėjimų, kurie leistų sėkmingiau spręsti kai kuriuos praktinius socialistinio liaudies ūkio uždavinius.

Socializmo sąlygomis būtinasis produktas tiek pramonėje, tiek žemės ūkyje kuriamas pagal bendrus gamybos principus. Todėl veikia bendri būtiniojo produkto susidarymo ir paskirstymo dėsningumai. Tačiau tarp minimų liaudies ūkio gamybos šakų yra ir specifinių būtiniojo produkto susidarymo ir pasireiškimo bruožų.

Būtiniojo produkto žemės ūkyje klausimai tarybinių ekonomistų moksliniuose darbuose dar mažai nagrinėjami. Kiek plačiau ši problema yra paliesta, bet neišnagrinėta A. M. Jemeljanovo darbuose.

Siame straipsnyje apsiribojama bendra būtiniojo produkto charakteristika ir bandoma parodyti jo susidarymo ir pasireiškimo kolūkiuose specifika.

* *
*

Marksizmo-leninizmo klasikai išnagrinėjo būtiniojo produkto kategoriją kapitalistinėje visuomenėje, padėdami metodologinius pagrindus būtinajam produktui tyrinėti socializmo sąlygomis. K. Marksas rašė „...jeigu atimsime darbo užmokesčiui, taip pat kaip ir pridedamajai vertei, būtinajam darbui, taip pat kaip ir pridedamajam darbui, specifiškai kapitalistinį pobūdį, tai liks jau nebe šios formos, bet tik jų pagrindai, kurie yra bendri visiems visuomeniniams gamybos būdams“ [2, p. 795]. Vadinausi, K. Marksas numatė būtiniojo darbo, o tuo pačiu ir būtiniojo produkto, egzistavimą visuose gamybos būduose. Tačiau jo pasireiškimo formos atskirose visuomeninėse formacijose įgauna specifinių bruožų. Tai sąlygoja gamybinių santykių pobūdį.

Panaikinus kapitalistinį išnaudojimą, būtinasis produktas išplečia savo ribas „iki tos vartojimo apimties,— rašo K. Marksas,— kurią, iš vienos pusės, leidžia esantis visuomenės gamybinis pajėgumas... ir kurios, iš antros pusės, reikalauja pilnutinis individualybės išsivystymas“ [2, p. 795]. Taigi K. Marksas numatė, kad socialistinė gamyba užtikrins normalią darbo jėgos reprodukciją ir visapusišką jos vystymąsi. Tačiau K. Marksas nenagrinėjo būtiniojo produkto pasireiškimo formų socialistinėje visuomenėje, nes tai priklauso nuo konkrečių istorinių atskiros šalies sąlygų.

Dabartiniu metu ekonomistų tarpe vyksta ginčas ne dėl būtinojo produkto egzistavimo socializmo sąlygomis, o dėl jo struktūros, dydžio ir pasireiškimo formų.

Daugelis ekonomistų, tyrinėdami būtinąjį produktą, iš esmės remiasi paskirstymo ir vartojimo santykiais. Todėl jie [16, p. 28], teigdami, kad būtinąjį produktą sudaro tik darbo užmokestis, reiškiniu esmę sutapatina su jo pasireiškimu. Aišku, kad „...paskirstymas,—rašė F. Engelsas,—kiek jis vykdomas grynai ekonominiiais sumetimais, bus reguliuojamas gamybos interesų, o gamybos vystymąsi labiausiai skatina toks paskirstymo būdas, kuris įgalina visus visuomenės narius kuo visapusiškiau vystyti, palaikyti ir reikšti savo sugebėjimus“ [3, p. 171]. Kolūkiuose, kur iki šiol sukurtas būtinasis produktas buvo skirstomas pagal principą: su naudotų gamybos priemonių atstatymas, kaupimas ir vartojimas, kolūkiečiai nebuvo suinteresuoti gamybos augimu, nes toks paskirstymas neleido normaliai funkcionuoti darbo jėgai.

Normalus darbo jėgos, kaip sudėtinės visuomeninės reprodukcijos dalies, funkcionavimas socialistinėje visuomenėje numato tam tikrą būtinojo produkto dydį, kuris turi patenkinti dirbančiojo ir jo išlaikytinių fizinius ir dvasinius poreikius ir sudaryti sąlygas visapusiškam asmenybės išsivystymui. Kadangi socializmo sąlygomis asmenybės vystymasis susijęs ir su visuomeniniais vartojimo fondais, tai jų priskyrimas prie būtinojo produkto yra objektyvi būtinybė. Todėl pramonės įmonių dirbančiųjų būtinasis produktas pasireiškia per darbo užmokesčio sistemas ir visuomeninius vartojimo fondus.

Kolūkiuose, kaip ir valstybinėse įmonėse, būtinasis produktas turi užtikrinti darbo jėgos reprodukciją ir sudaryti sąlygas visapusiškam asmenybės išsivystymui. Tačiau gamybos ir darbo ypatumai kolūkiuose nulemia ir būtinojo produkto susidarymo ir pasireiškimo specifiką.

Darbo kolūkiuose ypatumus, palyginti su pramone, sukelia socialiniai-ekonominiai ir gamybiniai-techniniai ypatumai. Socialinius-ekonominius ypatumus kolūkiuose nulemia žemesnis gamybos suvisuomeninimas.

Gamybiniai-techniniai ypatumai kolūkiuose visų pirma pasireiškia tuo, kad pagrindinė gamybos priemonė yra žemė. Čia ekonominis reprodukcijos procesas susipina su gamtiniais-biologiniais procesais. Šie gamtiniai-techniniai ypatumai nulemia gamybos ir darbo organizavimo bei valdymo kolūkiuose specifiką.

Būtinasis produktas kolūkiuose apima: pajamas, gautas už darbo apmokėjimą, poreikių patenkinimą iš visuomeninių valstybinių ir kolūkio visuomeninių vartojimo fondų ir pajamas iš asmeninių pagalbinių ūkių.

Kadangi kolūkiai dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių yra skirtingai ekonomiškai išsivystę, tai juose yra ir skirtingas darbo apmokėjimas. Remdamiesi šiuo skirtumu, eilė ekonomistų tvirtino, kad būtinojo produkto dydis atskiruose kolūkiuose yra nevienodas [9; 12]. Toks tvirtinimas nepagrįstas, nes atskiru istoriniu laikotarpiu tam tikras būtinojo produkto dydis yra objektyviai būtinasis visuose kolūkiuose.

Zinoma, neteisinga būtų teigti, kad visų šalies kolūkių būtinasis produktas turi būti vienodas. Reikia atsižvelgti į tas sąlygas, nuo kurių priklauso būtinojo produkto dydis, t. y. į gamtines-klimatines sąlygas, į darbo sunkumą ir jo sudėtingumą, į kvalifikacijos lygį, darbo našumą. Kadangi darbo našumo kilimą atskiruose ūkiuose nulemia eilė veiksnių, nesusijusių su kokybiniu gyvosios darbo jėgos kitimu, tai netikslinga būtinojo produkto didėjimą tiesiogiai sieti su darbo našumo augimu. Kaip pastebi A. Jemeljanovas, „būtinojo produkto dydžio augimas su darbo našumu siejasi tik tiek, kiek darbo našumo kilimas yra aukštesnės darbo kvalifikacijos ir intensyvumo rezultatas“ [12, p. 84].

Tokiu būdu, kolūkių būtinasis produktas, kaip kolūkiečių materialinių ir dvasinių poreikių patenkinimo visuma, atskiruose stambiuose ekonominiuose rajonuose privalo būti maždaug lygus. Tai dydis, kuris turi aukščiausiąją ir žemiausiąją ribas. Tačiau V. Venžeris rašo, kad, išnykus darbo jėgos vertės kategorijai, išnyksta ir aukščiausioji būtinojo produkto riba, o žemiausioji būtinojo produkto riba palieka kapitalizmas, nuo kurios socializme poreikiai auga iki pilnutinio jų patenkinimo [7, p. 267—268]. Taip aiškinant būtinojo produkto ribų išnykimą, ignoruojama šios ekonominės kategorijos kiekybinė išraiška. Kiekybinės būtinojo produkto pusės analizė yra teorinė, metodologinė problema, o kiekybinis šios kategorijos tyrimas turi praktinę reikšmę. Suprantama, kad kiekybiniais rodikliais išreikšti būtinąjį produktą yra sudėtinga problema, nes dirbančiųjų materialiniai ir kultūriniai poreikiai „vystosi kartu su jų patenkinimo priemonėmis,— rašė K. Marksas,— betarpiškai priklausydami nuo šių pastarųjų vystymosi“ [1, p. 454]. Vadinasi, yra du priklausomi dydžiai — poreikiai ir priemonės tiems poreikiams patenkinti. Juos galima išreikšti, nes „...atskiroje šalyje ir atskiru laikotarpiu darbininkui būtinų pragyvenimo reikmenų vidutinė apimtis ir sudėtis yra pastovi“ [1, p. 157].

Bendriausia forma dirbančiųjų poreikius sudaro materialiniai, kultūriniai-buitiniai ir socialiniai poreikiai. Šie poreikiai atskiru istoriniu laikotarpiu yra objektyvus, būtinas dydis. Žinant gamybinių jėgų išsivystymo lygį, galima apskaičiuoti poreikių patenkinimo laipsnį ir numatyti tolesnes tų poreikių tenkinimo kryptis.

Tarybinėje ekonominėje literatūroje yra mėginimų apskaičiuoti būtinojo produkto dydį ir numatyti jo pakitimus ateityje. Tačiau šie apskaičiavimai rodo ne būtinąjį produktą, o produktą, tenkantį asmeniniams dirbančiojo ir jo šeimos poreikiams tenkinti [10]. Nors tarp šių dydžių yra ryšys, bet jų sutapatinti negalima, nes būtinąjį produktą nulemia gamybos dėsningumai, o produktą, tenkantį dirbančiųjų asmeniniams poreikiams tenkinti, dar veikia paskirstymo santykiai, kurie, nors ir priklauso nuo gamybos, reliatyviai yra savarankiški, ir juos veikia eilė veiksnių, neturinčių ryšio su gamyba. Pavyzdžiui, politiniai santykiai, išplaukdam iš ekonominių santykių, atskirais laikotarpiais, atsižvelgiant į socialistinės valstybės interesus, gali iškilti į pirmą vietą prieš ekonominius santykius. Todėl atskirais atvejais paskirstymo ir perskirstymo santykiai neatitinka objektyvių paskirstymo dėsningumų.

Norint nustatyti būtinojo produkto dydį, reikia mokslškai pagrįstų racionalių vartojimo normų atskiroms socialinėms dirbančiųjų grupėms. Visų pirma reikia apskaičiuoti minimalų būtinojo produkto dydį, kuris užtikrintų nekvalifikuotos darbo jėgos fizinį ir dvasinį vystymąsi. Atsižvelgiant į tai, galima ir kitoms dirbančiųjų kategorijoms nustatyti būtinojo produkto dydį. Maksimalų būtinojo produkto dydį riboja visuomenės gamybinių jėgų išsivystymo lygis.

Kolūkis yra socialistinė gamybinė įmonė, kuri negali būti izoliuota nuo valstybinių įmonių. Jei kolūkių ir valstybinių ūkių būtinasis produktas, tenkantis asmeniniams poreikiams tenkinti, nepagrįstai didelis ir kiekybiškai skiriasi vienu nuo kito, tai padidina darbo jėgos tekamumą tarp šių įmonių.

Kolūkiuose būtinojo produkto susidarymo specifika sąlygoja ir jo paskirstymo ypatumus, nes, kaip nurodė K. Marksas, paskirstymo santykiai yra gamybos santykių esmė, tik kitu požiriu [4, p. 46]. Todėl būtinojo produkto kolūkiuose paskirstymui pagrįsti naudojama ta pati metodologija, kaip ir būtinojo produkto susidarymui įrodyti.

Kaip jau buvo minėta, viena iš būtinojo produkto pasireiškimo formų kolūkiuose yra darbo apmokėjimas. Skirtingai nuo kolūkių, valstybinėse

įmonėse yra darbo užmokesčiai. Pagrįstai kyla klausimas: ar yra skirtumas tarp darbo užmokesčio ir darbo apmokėjimo — sukurto produkto paskirstymo formų?

Kai kurie ekonomistai mano, kad skirtumas tarp darbo apmokėjimo ir užmokesčio yra tai, kad valstybinėse įmonėse mokama pinigais pagal iš anksto nustatytą dydį, o kolūkiuose mokama natūra ir pinigais. Be to, kolūkiuose galutiniai gamybiniai rezultatai suvedami metų pabaigoje. Jei kolūkiuose bus garantuotas piniginis darbo apmokėjimas, tai, pagal V. Venžerį, tarp darbo užmokesčio ir darbo apmokėjimo kategorijų skirtumas išnyks [7, p. 270—273]. Su šia nuomone visiškai sutikti negalima. Žinoma, ekonominis paskirstymo pagal darbą dėsnis veikia visose liaudies ūkio šakose, tačiau atskirose liaudies ūkio šakose jis pasireiškia skirtingai. Kolūkiuose individuali darbo kiekybė ir kokybė priklauso nuo kolektyvinio darbo kokybės. Jei atskirų kolūkiečių darbo kokybė bus aukšta, bet bus blogas darbo organizavimas ir vadovavimas, arba jei blogai dirbs kiti kolektyvo nariai, tai bus blogi ir gamybos rezultatai. Dėl to nukentės kolūkiečiai, kurių darbo kokybė buvo aukšta. Vadinasi, kolūkiuose objektyviai susidaro nevienodas darbo apmokėjimas už lygias individualias darbo sąnaudas. Tačiau kolūkis, kaip socialistinė įmonė, per kainas ir kitus kanalus yra reguliuojamas valstybės. Šis reguliavimas kolūkiui turi užtikrinti normalias gamybos sąlygas, o vidinius kolūkinės gamybos klausimus tvarko patys kolūkiečiai, nuo kurių ir priklauso kolūkio materialinė padėtis. Praktika rodo, kad ne visuomet tarp valstybės ir kolūkių šių sąlygų buvo laikomasi.

Kadangi kolūkių (kooperatinės įmonės) ir tarybinių ūkių (valstybinės įmonės) gamybinės sąlygos yra panašios, todėl tikslinga kolūkių darbo apmokėjimą palyginti su tarybinių ūkių darbo užmokesčiu.

1 lentelė

Darbo apmokėjimo augimas Lietuvos TSR kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose 1959—1967 metais*

	Metai								
	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
1. Kolūkių vidutinis mėnesinis darbo apmokėjimas (rb)	17,38	15,11	15,86	18,36	22,75	30,0	50	57	66
2. Tarybinių ūkių vidutinis mėnesinis darbo užmokestis (rb)	40,33	40,00	40,83	47,91	50	53,25	56,33	60	64,75
3. Kolūkių darbo apmokėjimo didėjimas (%)	100	86,9	91,2	105	130,8	172,6	253,1	327,9	379,7
4. Tarybinių ūkių darbo užmokesčio augimas (%)	100	99,1	101,2	117,0	123,7	132,0	137,7	148,7	160,5
5. Kolūkių mėnesinis darbo apmokėjimas procentais, palyginti su tarybinių ūkių	43,0	37,7	37,0	38,0	45,5	56,3	88,7	95	101,9
6. Darbo našumo kilimas kolūkiuose (%)	100	105,2	100,8	88,7	110,3	128,7	142	152,4	172,4
7. Darbo našumo kilimas tarybiniuose ūkiuose (%)	100	93,3	85,4	77,0	91,1	111,2	114	128,8	139,0

Lentelėje pateikti duomenys rodo bendrą darbo apmokėjimo ir darbo našumo kitimo tendenciją. Matyti, kad darbo apmokėjimas, ypač kolūkiuose, augo žymiai sparčiau, negu darbo našumas. Kolūkiuose per 1959—1967 m. laikotarpį darbo apmokėjimas padidėjo beveik 3,8 karto, o darbo

* Apskaičiuota, remiantis Lietuvos TSR Centrinės statistikos valdybos duomenimis.

našumas — daugiau kaip 1,7 karto. Tarybiniuose ūkiuose darbo užmokestis padidėjo daugiau kaip 1,6 karto, o darbo našumas — beveik 1,4 karto.

Gilesnė darbo apmokėjimo kolūkiuose analizė rodo, kad darbo apmokėjimo skirtumas tarp atskirų kolūkių yra gana didelis. Pavyzdžiui, 1967 m. Joniškio raj. „Kepalių“ kolūkyje vidutinis mėnesinis apmokėjimas buvo 149,6 rb, o Eišiškių raj. M. Melnikaitės kolūkyje — 18,1 rb, arba maždaug 8 kartus mažesnis. Tarybinių ūkių darbo užmokesčio svyravimai žymiai mažesni.

Pavyzdžiui, 1967 m. vidutinis darbo dienos užmokestis respublikos tarybiniuose ūkiuose buvo 3,2 rb. Aukščiausias darbo užmokestis už dieną buvo Panevėžio raj. „Liberiškių“ tarybiniame ūkyje — 5,20 rb, žemiausias — Utenos raj. „Norvaišų“ tarybiniame ūkyje — 2,59 rb. Nežiūrint į tai, kad tarybinis ūkis buvo įkurtas atsilikusių kolūkių bazėje, jo darbo dienos užmokestis buvo didesnis, negu Širvintų raj. „Kernavės“ kolūkio (1,99 rb) ir kitų kolūkių. Tai patvirtina skirtumo tarp darbo užmokesčio ir darbo apmokėjimo buvimą ir kolūkinės-kooperatinės nuosavybės ypatumus.

TSKP CK kovo (1965 m.) plenumo ir partijos XXIII suvažiavimo nutartys priemonės žymiai patobulino valstybės ir kolūkių santykius pastarųjų naudai. Be to, TSKP CK ir Ministrų Tarybos 1966 m. gegužės mėn. nutarimas „Dėl kolūkiečių didesnio suinteresuotumo vystyti visuomeninę gamybą“ užtikrino kolūkiečiams minimalų garantuotą darbo apmokėjimą. Jei 1965 m. iki 40 rb per mėnesį mokėjo 33,9% visų kolūkių, tai 1967 m. — tik 5%.

1967 m. virš 60 rb mokėjo 57,2% visų Lietuvos kolūkių, t. y. didesnė pusė kolūkių mokėjo daugiau, negu buvo nustatytas darbo užmokesčio minimumas kitose liaudies ūkio šakose.

Dabartiniu laikotarpiu iškyla problema, koks gali būti maksimalus darbo apmokėjimas kolūkiuose.

Ekonominėje literatūroje buvo teigiama, kad darbo apmokėjimo lygis kolūkiuose turi būti ne didesnis, kaip to rajono vidutinis darbininkų darbo užmokestis. Toks teiginys prieštarauja kolūkinei-kooperatinei nuosavybės formai, kuri numato už aukštesnius ekonominius rodiklius aukštesnį ir darbo apmokėjimą. Maksimalų darbo apmokėjimą tam tikram laikotarpiui gali nustatyti patys kolūkiai, remdamiesi objektyviomis vidinėmis sąlygomis, kurios skatintų kolūkiečius dalyvauti visuomeninėje gamyboje. Be to, tikslesniam darbo apmokėjimo maksimumui nustatyti reikia žinoti būtinąjo produkto dydį kolūkiuose, kuris iki šiol dar neapskaičiuotas.

Suprantama, kad darbo apmokėjimo maksimumo problema iškyla tik ekonomiškai stipriems kolūkiams. Jau dabar tokie kolūkiai turėtų neleisti didėti darbo apmokėjimui ir skirti didesnę dėmesį visuomeniniams kolūkių vartojimo fondams, kaip kolektyvinei paskirstymo formai.

Antra būtinąjo produkto kolūkiuose forma yra visuomeniniai vartojimo fondai. Šie fondai kolūkiuose atlieka dvejopą vaidmenį: iš vienos pusės, jų pagalba tenkinami kolūkiečių materialiniai poreikiai, o iš antros — jų socialiniai-kultūriniai poreikiai. Šis vaidmuo, vystantis visuomenei, keisis. Dabartiniu metu, nežiūrint į tai, kad vartojimo fondai mažina materialinės padėties skirtumus tarp kolūkiečių šeimų, jų pagrindinė paskirtis — visapusiškai vystyti asmenybę. Žmogaus visapusišku intelektualiniu, fiziniu ir kultūriniu vystymusi suinteresuota socialistinė visuomenė. Visuomeniniai vartojimo fondai sudaro vienodas sąlygas visiems dirbantiesiems patenkinti visuomeniniu požiūriu svarbius poreikius, nuo kurių priklauso visuomenės pažanga ir ateitis.

Visuomeninių vartojimo fondų kiekis, kuris tenka dirbančiajam pramonėje ir kolūkiuose, yra skirtingas. Kolūkiečiui visuomeninių vartojimo

fondų tenka du kartus mažiau, negu dirbančiam pramonėje [15; p. 208], o dabartiniu laikotarpiu kolūkių visuomeniniai vartojimo fondai sudaro tik nežymią kolūkiečių bendrųjų pajamų dalį. Pagrindiniai visuomeniniai vartojimo fondai kolūkiuose formuojami iš valstybinio biudžeto lėšų, kurios Tarybų Sąjungoje sudaro 90 % visų visuomeninių vartojimo fondų, tenkančių vienam kolūkiečiui [15, p. 208].

Sudarant kolūkių visuomeninius vartojimo fondus, reikia atsižvelgti į kiekvieno kolūkio ekonominio išsivystymo lygį. Ekonomiškai stiprių ir silpnų kolūkių visuomeninių vartojimo fondų struktūra turi būti skirtinga. Ekonomiškai stipriuose kolūkiuose, kuriuose darbo apmokėjimas yra aukštas, didesnė visuomeninių vartojimo fondų dalis turi būti skiriama intelektualiniam kolūkiečių vystymuisi ir kolektyvinės paskirstymo formos didinimui ir tobulinimui.

Ekonomiškai silpnuose kolūkiuose pagrindinė visuomeninių vartojimo fondų dalis turi būti siejama su darbo kiekybe ir kokybe, kaip vienas iš tiesioginių darbo sąnaudų padengimo ir materialinio suinteresuotumo šaltinių. Tačiau toliau kiekvienam kolūkiui iškyla svarbus uždavinys tinkamai derinti darbo apmokėjimą ir visuomeninių vartojimo fondų santykį bendrose kolūkiečių pajamose, kaip būtinojo produkto pasireiškimo formas, nes jau šiuo metu eilėje Lietuvos kolūkių darbo apmokėjimas, kaip buvo matyti iš anksčiau pateiktų duomenų, yra gana aukštas.

Svarbią vietą kolūkiečių darbo jėgos reprodukcijos procese užima asmeniniai pagalbiniai ūkiai. Šiuo metu Tarybų Sąjungoje pagal kolūkiečių pajamų šaltinius asmeniniai pagalbiniai ūkiai sudaro 36,1 % visų kolūkiečių pajamų [11, p. 56]. 1965 metais Lietuvos TSR vienos kolūkiečių šeimos pajamos iš visuomeninio ūkio sudarė 38,8 %, iš asmeninio pagalbinio ūkio — 51,8 %, o kitos pajamos — 9,4 % bendrų jos pajamų [14, p. 153]. Tais pačiais metais asmeniniuose pagalbinuose ūkiuose buvo pagaminta 73,2 % viso respublikos bulvių kiekio, 82,7 % — daržovių, 51,2 % — mėsos, 50,7 % — pieno, 77,2 % — kiaušinių ir 81,7 % — vilnos [14, p. 154]. Kad dabartinius kolūkiečių poreikius būtų galima patenkinti iš visuomeninio ūkio, Tarybų Sąjungoje pieno gamybą reikėtų padidinti 74 %, mėsos — 75 %, daržovių — 80 %, bulvių ir kiaušinių — daugiau kaip tris kartus [11, p. 62]. Vien tik iš šių duomenų matyti, kad kolūkiečių asmeninis pagalbinis ūkis užima svarbią vietą kolūkiečių darbo jėgos reprodukcijos procese — kaip viena būtinojo produkto pasireiškimo formų kolūkiuose. Asmeninio pagalbinio ūkio negalima tyrinėti, atsitraukiant nuo visuomeninio ūkio, nes pirmasis yra tam tikra visuomeninio ūkio grandis.

Kolūkiečiai 80 % asmeniniuose pagalbinuose ūkiuose pagamintos produkcijos sunaudoja asmeniniams poreikiams, o 20 % suteikia prekinę formą [8, p. 51]. Vadinas, kolūkiečių asmeninis pagalbinis ūkis yra ne tik vienas iš kolūkiečių asmeninių poreikių tenkinimo šaltinių, bet kartu įgauna ir visuomeninę reikšmę. Asmeninio pagalbinio ūkio visuomeninė reikšmė mažės, didėjant darbo suvisuomenėjimui, kuris pasireiškia tuo, kad, kylant darbo našumui, vis didesnė žemės ūkio produkcijos dalis tenka visuomenės poreikiams tenkinti. Žemas darbo našumas žemės ūkyje sukelia darbo sąnaudų būtinumą asmeniniame pagalbiname ūkyje.

Vystantis gamybinėms jėgoms kolūkiuose, tiek kolūkiams, tiek valstybei iškyla svarbi problema — būtinojo produkto dydžio reguliavimas, nes viena iš gamybinių santykių kolūkiuose ypatybių yra grupinė gamybos priemonių nuosavybė. Atskiruose kolūkiuose už vienodas individualines darbo sąnaudas apmokama nevienodai.

Techninio lygio kilimas, gamybos specializavimas ir kooperavimas, kompleksinis mechanizavimas ir automatizavimas, t. y. didėjantis gamybos ir darbo visuomenėjimas kolūkiuose, reikalauja naujų gamybos ir darbo

organizavimo bei valdymo formų. Todėl TSKP XXIII suvažiavime buvo akcentuojama mintis apie kolūkinių-kooperatinių organų rajonuose, srityse, kraštuose, respublikose ir centre įsteigimą. „Tokia demokratinė valdymo forma,— nurodė L. Brežnevas,— leis geriau panaudoti kooperatinių ūkių pranašumus, toliau vystant žemės ūkio gamybą, žymiai išplėsti tarpkolūkinius gamybinius ir ekonominius ryšius, kuo racionaliau naudoti gamtos, materialinius-techninius ir darbo išteklius, geriau organizuoti produkcijos perdirbimą ir realizavimą“ [6, p. 55].

Visuomenėjant kolūkinei gamybai, plėsis bendraliaudinės kolūkių funkcijos. Darbo apmokėjimas ir normavimas, gamybos ir darbo organizavimo bei valdymo formos priartės prie pramonėje įsigalėjusių formų. Išnyks esminiai skirtumai tarp miesto ir kaimo, o žemės ūkio darbas virs pramoninio darbo rūšimi. TSKP Programoje nurodoma, kad ateityje „techniniu aprūpinimu ir gamybos organizavimu žemės ūkis priartės prie pramonės lygio; žemės ūkio darbas virs pramoninio darbo rūšimi, žemės ūkio priklausomumas nuo gamtos stichijos labai sumažės, o paskui bus visiškai nežymus“ [5, p. 328]. Dėl to išnyks ir būtinojo produkto žemės ūkyje ir pramonėje skirtumai.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko universitetas
Tarpfakultetinė politinės ekonomijos
katedra

Redakcinei kolegijai įteikta
1969 m. sausio mėn.

LITERATūros sąrašas

1. K. Marksas, Kapitalas, t. I, V., 1957.
2. K. Marksas, Kapitalas, t. III, V., 1959.
3. F. Engelsas, Anti-Diuringas, V., 1958.
4. К. Маркс, Теория прибавочной стоимости, т. 3, Госполитиздат, 1961.
5. TSKP XXIII suvažiavimo medžiaga, V., 1962.
6. TSKP XXIII suvažiavimo medžiaga, V., 1966.
7. В. Г. Венжер, Использование закона стоимости в колхозном производстве. Изд. «Наука», М., 1965.
8. В. Г. Венжер, Колхозный строй на современном этапе. Изд. «Экономика», 1966.
9. Вопросы исчисления себестоимости продукции в колхозах. Госполитиздат, М., 1959.
10. И. Д. Денисенко, Необходимый продукт в период развернутого коммунистического строительства, Изд. ЛУ, 1966.
11. Т. Г. Заславская, Распределение по труду в колхозах. Изд. «Экономика», 1966.
12. А. М. Емельянов, Методологические проблемы накопления и рентабельности в колхозах. Изд. «Экономика», М., 1965.
13. Издержки производства и себестоимости продукции в колхозах. Сельхозгиз, М., 1960.
14. Kaupimas ir vartojimas Lietuvos TSR kolūkiuose. „Mintis“, V., 1967.
15. B. Poviliūnienė, Sparčiau vystyti visuomeninius vartojimo fondus.— „Liaudies ūkis“, 1967, Nr. 7.
16. A. Sileika, Būtinojo ir pridamojo produkto socializmo sąlygomis klausimu.— Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Ekonomika, V t., 3 sąs., V., 1965.

К ВОПРОСУ О НЕОБХОДИМОМ ПРОДУКТЕ В КОЛХОЗАХ

П. МИКУЧЕНИС

Резюме

В статье дается краткая характеристика необходимого продукта при социализме и исследуются специфические особенности необходимого продукта в колхозах.

Некоторые экономисты объясняют сущность необходимого продукта при социализме, исходя из отношений распределения и потребления. Но категория необходимого продукта является категорией производства. Чтобы раскрыть сущность необходимого продукта и его особенности в различных отраслях народного хозяйства, нужно глубоко исследовать социально-экономические и производственно-технические процессы производства.

Необходимый продукт должен включать в себя средства, которые обеспечивают расширенное воспроизводство рабочей силы.

В статье рассматриваются факторы, влияющие на величину необходимого продукта, дается понятие качественной и количественной стороны необходимого продукта. Многие советские экономисты, изучающие необходимый продукт, большое внимание уделяют качественной стороне этой категории, но недостаточно раскрывают значение количественной стороны, а она, как известно, позволяет решать практические вопросы народного хозяйства.

Формы необходимого продукта в колхозах проявляются в оплате труда колхозников, через общественные фонды потребления и доходы колхозников от личного подсобного хозяйства. В статье раскрывается различие между оплатой труда и заработной платой, дается характеристика общественных фондов потребления и показывается значение личного подсобного хозяйства колхозников.

С развитием производительных сил в колхозном производстве структура необходимого продукта должна меняться. Поэтому перед государством и колхозами возникает задача так сочетать формы необходимого продукта, чтобы колхозники были заинтересованы в колхозном производстве.